

KORXONALARDA INNOVATSION VA INVESTITSION FAOLIYAT HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH

Salomov Abdusalom Ismatovich

O‘zbekiston Respublikasi davlat soliq qo‘mitasining
huzuridagi fiskal universiteti

Annotasiya:

Korxonaning innovatsion faoliyatiga uning sohaga tegishliligi alohida ta’sir o‘tkazadi. U aytarli darajada xususiy, mahalliy va xorijiy investorlarni jalb qilishga sharoit yaratadi. Boshqa shu kabi sharoitlarda ham aynan qaysi sohaga tegishlilik omili investitsiyalarni o‘ziga jalb qilish ko‘lamini oshiradi.

Kalit so‘zlar: korxonalar, innovatsion, investitsion faoliyat, samaradorligi, rivojlanish, mablag‘, xom-ashyo, materiallar, ilmiy-texnik, mahsulot.

Korxonalar innovatsion faoliyatining shakllanishi va rivojlanishi yoki darajasi o‘zgarishi ma’lum bir omillar ta’siri natijasida sodir bo‘ladi. Korxonalar innovatsion faoliyatini boshqarishni obyektiv va har tomonlama tadqiq etish davomida, unga ta’sir o‘tkazuvchi omillarni aniqlash va tizimlashtirish muammosi dolzarb va yetarlicha ishlab chiqilmagan bo‘ladi. Innovatsion faoliyat omili deganda, korxonalar innovatsion o‘shishining jadalligi va tavsifiga ta’sir o‘tkazuvchi shartlar, sabab va ko‘rsatkichlarni tushunamiz. Bunda innovatsion jarayon, ko‘plab omillarning o‘zaro ta’siri natijasi sifatida maydonga chiqadi.

Tadqiqotimizning asosiy maqsadi korxonalar innovatsion faoliyatiga ta’sir ko‘rsatuvchi omillarni tasniflash asosida sanoat korxonalarini faoliyatini mintaqaviy iqtisodiyoti samaradorligiga ta’sirini aniqlash. Fikrimizcha, korxonalar innovatsion faoliyatiga ta’sir ko‘rsatuvchi omillarni bir qator belgilariga ko‘ra tasniflash maqsadga muvofiq bo‘ladi. Amalga oshirilgan tadqiqotlar natijasida boshqaruvchanlik darajasiga ko‘ra korxonalar innovatsion faoliyatiga ta’sir o‘tkazuvchi omillarning quyidagi tasnifiy belgilari taklif qilin mumkin. Kelib chiqish manbalariga ko‘ra, omillar tabiiy-iqlimiy, ijtimoiy, moliyaviy-iqtisodiy, sanoat-texnologik, ilmiy-texnik va tashkiliy-boshqaruv guruhlariga bo‘linadi. Tabiiy-iqlimiy omillar sanoat korxonalarini innovatsion faoliyati natijalariga katta ta’sir o‘tkazadi. Mintaqada joylashgan sanoat korxonalarini innovatsion faoliyati rivojlanishi va innovatsion faoliyatning o‘shishiga suv ta’minoti, qulay iqlim, ish sharoitlar va yirik yoqilg‘i va xom-ashyo manbalarining mavjudligi katta hissa

qo'shadi. Tabiiy-iqlimiy sharoitning murakkabligi, ishchi kuchining yetishmasligi, ishlab chiqarish kuchlari, transport rivojlanish darajasining pastligi, aksincha korxonada innovatsion faoliyati rivojlanishiga to'sqinlik qilishi bilan birgalikda, korxonada innovatsion faoliyat darajasiga salbiy ta'sir ko'rsatuvchi yuqorida keltirilgan muammolar yechimi uchun juda katta mablag' talab qiladi. Ijtimoiy omillarga demografik vaziyat, ijtimoiy keskinlik darajasi, ishchilarning yashash sharoiti, korxonada sog'lomlashtirish, sport va madaniy xordik ishlarini tashkillashtirish, kadrlarning madaniy, ta'limdagi umumiy darajasi va boshqalarni kiritish mumkin. Bular korxonada ishlab chiqarish resurslarining samarali va to'laroq ko'llanishiga, inson kapitalining korporativ rivojlanishi va shakllanishini ta'minlashga xizmat qiladi. Moliyaviy-iqtisodiy omillar mablag', xom-ashyo, materiallar bilan ta'minlanganlikni, qo'shimcha mablag'larni jalb qilish imkoniyatlari darajasini aniqlaydi. Innovatsion faoliyatning moliyaviy-iqtisodiy omillarini tadqiq qilish, eng avvalo, korxonaning innovatsion rivojida moliyaviy imkoniyatlarini tadqiq qilish imkoniyatini, korxonaning hozirgi va kelajakdagi moliyaviy holatida innovatsion strategiya rivojlanishining yo'nalishini oldindan ishlab chiqish imkoniyatini beradi.

Korxonaning faoliyati uning o'ziga xos xususiyati bo'lib, u faoliyatning mo'ljallangan mazmuni va uning natijalari o'rtasidagi bog'liqlikni ko'rsatishi kerak. Ushbu bog'liqlik rejalashtirilgan harakatlarni amalga oshirishda kompaniyaning xatti-harakati bilan izohlanadi. Darhaqiqat, bir tomondan, raqobatbardosh pozitsiyalarni yaxshilash uchun muayyan harakatlar rejasi ishlab chiqilgan. Boshqa tomondan, ushbu harakatlar amalga oshirilgandan so'ng, ijobiy yoki salbiy natijaga erishish mumkin. Xuddi shu rejalar, strategiyalar, maqsadlar, potentsiallar bilan turli kompaniyalarning rahbarlari turli xil natijalarga erishadilar, bu ularning teng bo'lmagan faoliyati bilan bog'liq. Aynan innovatsion faoliyatdagi farqlar bir xil boshlang'ich binolar bilan innovatsion faoliyatning turli natijalarini tushuntirishi mumkin.

Innovatsion faoliyatning shakllanishi va uning darajasiga korxonada ko'lami sezilarli ta'sir o'tkazadi. Nisbatan yirikroq korxonalarda ilmiy tadqiqot ishlanmalar, innovatsiyalarni amalga oshirish bilan shug'ullanuvchi bo'limlarni yaratish imkoniyati ko'proq. Statistik hisob kitoblarga qaraganda, sanoat ishlab chiqarish tashkilotlarining asosiy ulushini xodimlari soni juda ko'p bo'lgan korxonalar guruhi tashkil etadi. Kam ishchilar soniga ega bo'lgan korxonalar guruhlarining innovatsiyalarning texnologik amalga oshirilishidagi ulushi sezilarli darajada past.

Korxonada innovatsion faoliyatini shakllantirish va yuzaga keltirish jarayonlari boshqaruvi innovatsion menejment tizimi tomonidan amalga oshiriladi. Korxonada moliyaviy resurslari ko'lamini ITTKIning o'tkazish uchun, asosiy fondlarni modernizatsiyalash, kadrlarni o'qitish va malakasini oshirish, faollashtirish, korxonada innovatsion faoliyati darajasini oshirish uchun muayyan tadbirlarni o'tkazishga imkon berishi kerak.

Korxonaning innovatsion faoliyatining asosiy sharti shundaki, mavjud bo'lgan hamma narsa qariydi. Shuning uchun eskirgan, eskirgan, taraqqiyot yo'lida tormoz bo'lib qolgan barcha narsalarni muntazam ravishda tashlash, shuningdek, xatolar, muvaffaqiyatsizliklar va noto'g'ri hisob-kitoblarni hisobga olish kerak. Buning uchun korxonalar vaqti-vaqti bilan mahsulotlar, texnologiyalar va ish o'rinlarini sertifikatlashtirish, bozor va tarqatish kanallarini tahlil qilishlari kerak. Boshqacha qilib aytganda, korxonada faoliyatining barcha jihatlarini o'ziga xos rentgenografiya qilish kerak. Bu nafaqat korxonaning ishlab chiqarish-xo'jalik faoliyati, uning mahsulotlari, bozorlari va boshqalarning diagnostikasi. Undan kelib chiqqan holda, menejerlar birinchi bo'lib o'z mahsulotlarini (xizmatlarini) qanday qilib o'zlari eskirishini o'ylashlari va raqobatchilar buni amalga oshirishlarini kutmasliklari kerak. Bu esa, o'z navbatida, korxonalarni innovatsiyaga undaydi. Amaliyot shuni ko'rsatadiki, ishlab chiqarilayotgan mahsulot yaqin kelajakda eskirib qolishini anglab yetganchalik rahbarni innovatsion g'oyaga hech narsa e'tibor qaratmaydi. Innovatsiyaning asosiy tashkiliy tamoyili hozirgi ishdan bo'shatilgan eng yaxshi ishchilar jamoasini yaratishdir. Tajriba shuni ko'rsatadiki, mavjud bo'linmani innovatsion loyihaning tashuvchisiga aylantirishga qaratilgan barcha urinishlar muvaffaqiyatsiz tugaydi. Bundan tashqari, bu xulosa ham yirik, ham kichik biznesga tegishli. Gap shundaki, ishlab chiqarishni ish holatida ushlab turish allaqachon bu bilan shug'ullanadigan odamlar uchun katta vazifadir. Shuning uchun ular yangisini yaratishga deyarli vaqtlari yo'q. Mavjud bo'linmalar, qaysi sohada faoliyat yuritmasin, asosan faqat ishlab chiqarishni kengaytirish va modernizatsiya qilishga qodir. Tadbirkorlik va innovatsion faoliyatni doimiy asosda amalga oshirish shart emas, ayniqsa kichik korxonalarda bunday sharoit ko'pincha imkonsizdir. Biroq, innovatsiyalarning muvaffaqiyati uchun shaxsan mas'ul bo'lgan xodimni tayinlash kerak. U eskirgan mahsulotlar, asbob-uskunalar, texnologiyalarni o'z vaqtida aniqlash va almashtirish, ishlab chiqarish va xo'jalik faoliyatini har tomonlama tahlil qilish (biznesning rentgenogrammasi), innovatsion tadbirlarni ishlab chiqish uchun javobgar bo'lishi kerak. Innovatsiyalar uchun mas'ul xodim korxonada yetarli vakolatga ega bo'lgan shaxs bo'lishi kerak. Innovatsion birlikni chidab bo'lmas

yuklardan himoya qilish kerak. Innovatsiyalarni rivojlantirishga investitsiyalar bozorda yangi mahsulotlar (xizmatlar) paydo bo'lgunga qadar investitsiyalarning muntazam daromadlilik tahliliga kiritilmasligi kerak. Aks holda, biznes buziladi. Innovatsion faoliyat korxonalar doirasida ham shu maqsadda maxsus yaratilgan bo'linmalar (ichki korxonalar deb ataladigan) tomonidan ham, mustaqil venchur (riskli) firmalar tomonidan ham amalga oshirilishi mumkin. Ichki korxonalar - bu yuqori texnologiyali mahsulotlarning yangi turlarini ishlab chiqish va ishlab chiqarish uchun tashkil etilgan va korxonalar ichida muhim avtonomiyaga ega bo'lgan kichik bo'linmalar. Korxonalar xodimlari yoki mustaqil ixtirochilardan keladigan takliflarni tanlash va moliyalashtirish ixtisoslashtirilgan xizmatlar tomonidan amalga oshiriladi. Agar loyiha ma'qullansa, g'oya muallifi ichki korxonani boshqaradi. Ushbu bo'linma korxonalar rahbariyatining minimal ma'muriy va iqtisodiy aralashuvi bilan ishlaydi. Belgilangan muddat ichida ichki korxonalar innovatsiyani ishlab chiqishi va yangi mahsulot yoki mahsulotni ommaviy ishlab chiqarishga tayyorlashi kerak.

ADABIYOTLAR:

1. Qulliyev O. ISHLAB CHIQRISH IMKONIYATLARI CHIZIG'I //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2020. – Т. 1. – №. 1.
2. Qulliyev O., Abduqahhorov B. ECONOMIC GLOBALIZATION //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2020. – Т. 2. – №. 2.
3. Qulliyev O. PUL MABLAG'LARI HISOB: IQTISODIYOTDAGI O'RNI VA ULARNING ASOSIY VAZIFALARI //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2020. – Т. 2. – №. 2.
4. Qulliyev O. ЛИНИЯ ВОЗМОЖНОСТЕЙ ПРОИЗВОДСТВА //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2020. – Т. 2. – №. 2.
5. Qulliyev O. Covid-19 и экономика Узбекистана //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2020. – Т. 2. – №. 2.
6. Qulliyev O. ПРИНЦИПЫ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ И ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ МНОГОСТОРОННИХ БАНКОВ //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2020. – Т. 2. – №. 2.
7. Qulliyev O., Jiyanov L. ИННОВАЦИОННОЕ РАЗВИТИЕ И СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫЙ ПОДХОД К СЕЛЬСКОМУ ХОЗЯЙСТВУ //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2020. – Т. 2. – №. 2.

8. Anvarovich Q. A. et al. THE ECONOMIC MODERNIZATION OF UZBEKISTAN //ResearchJet Journal of Analysis and Inventions. – 2021. – T. 2. – №. 05. – C. 332-339.
9. Qulliyev Oxunjon Anvar o'g'li. Covid-19 va O'zbekiston iqtisodiyoti JOURNAL OF ADVANCED RESEARCH AND STABILITY (JARS)
10. BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR Volume: 01 Issue: 05| 2021
11. Rasulovich K. A., Ulugbekovich K. A. SECTION: ECONOMICS //POLISH SCIENCE JOURNAL. – 2020. – C. 25.
12. Rasulovich K. A. THE ROLE OF AGRO-TOURISM IN THE DEVELOPMENT OF SOCIO-ECONOMIC INFRASTRUCTURE IN RURAL AREAS //Наука и образование сегодня. – 2021. – №. 3 (62). – C. 13-14.
13. Khodjayev A. R. et al. EFFICIENCY OF USING MODERN INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN SMALL BUSINESS //World science: problems and innovations. – 2021. – C. 130-132.
14. Xodjayev A. et al. THE ROLE OF SMM MARKETING IN SMALL BUSINESS DEVELOPMENT DURING A PANDEMIC //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2020. – Т. 1. – №. 1.
15. Qulliyev Oxunjon Anvar o'g'li CHOVACHILIK TARMOG'INI RIVOJLANTIRISH VA AQLLI FERMADA ZAMONAVIY SENSORLI TEXNOLOGIYALARNING RIVOJLANISHI Toshkent davlat iqtisodiyot unuversiteti konferensiyasi 2021-y. 186-192-betlar.
16. Anvar o'g'li, Qulliyev Oxunjon. "Functioning Principles and Main Activities of Multilateral Development Banks." International Journal of Culture and Modernity 15 (2022): 83-86.
17. Qulliyev Oxunjon Anvar o'g'li, Bobomurodov Qayimjon Homidovich, O'ZBEKISTONDA KAMBAG'ALLIK DARAJASINI QASQARTIRISH, O'ZBEKISTONDA FANALARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI ISSN: 2181-3302 SJIF:5,963 23-SON 20.10.2023 https://journal.buxdu.uz/index.php/journals_buxdu/article/view/11154 271-273-betlar
18. Qulliyev Oxunjon Anvar o'g'li, Normurodov Jamshid Baxshibek o'g'li, THE STANDARD OF LIVING OF THE POPULATION AND PROMISING OPPORTUNITIES TO INCREASE IT IN UZBEKISTAN O'ZBEKISTONDA FANALARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI ISSN: 2181-3302 SJIF:5,963 23-SON 20.10.2023

https://journal.buxdu.uz/index.php/journals_buxdu/article/view/11153 370-374- betlar

19. Qulliyev Oxunjon Anvar o'g'li, Normurodov Jamshit Baxshibek o'g'li, THE STANDARD OF LIVING OF THE POPULATION AND PROMISING OPPORTUNITIES TO INCREASE IT IN UZBEKISTAN European Journal of Business Startups and Open Society| ISSN: 2795-9228 Vol. 3 No. 12 (Dec - 2023): <https://inovatus.es/index.php/ejbsos/article/view/2150/2090> 58-61- betlar.

